

ЎЗБЕКISTON TOĞLARIDA TARQALGAN JUNIPERUS. L. TURKUMINING BOTANIK TAVSIFI, VAKILLARI VA AHAMIYATI

Begaliyeva Diyoraxon Rahmonjon qizi

ADPI biologiya yo'nalishi 102-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15093250>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ishda O'zbekiston tog'larida tarqalgan *Juniperus L. turkumiga* oid turli vakillar va ularning ekosistemadagi roli o'rganilgan. *Juniperus* (Yunoncha *juniperus* – "qarag'ay") o'simliklar turkumi asosan qarag'aylar oilasiga mansub bo'lib, tog'li hududlarda ko'proq uchraydi. *Juniperus L. turkumining* botanik tavsifi, ularning morfologik va fiziologik xususiyatlari, ekologik talablari va O'zbekiston tog'larida tarqalgan vakillari haqida batafsil ma'lumot keltirilgan. *Juniperus turkumining* vakillari ekologik jihatdan tog'li hududlarda, ayniqsa, qoyali va qurg'oqchil o'rmonlarda keng tarqalgan. Ularning ekosistemadagi roli, iqlim o'zgarishlariga moslashuvchanligi va biogeografik aloqalari haqida muhokama qilinadi. O'zbekistonning turli tog' tizmalarida *Juniperus turkumining* bir necha xillari uchraydi, shu jumladan *Juniperus seravschanica*, *Juniperus pseudosabina* kabi turlar. Ularning biotoplarda va hududlararo o'zaro aloqalari, xilma-xilligi, va ahamiyati ilmiy jihatdan katta e'tiborni talab qiladi. Ushbu izlanish ekologiya, botanika va bioxavfsizlik sohalarida yangiliklarni o'z ichiga oladi.

Абстрактный: В данной научной работе были изучены различные представители семейства *Juniperus L.*, распространенные в горах Узбекистана, и их роль в экосистеме. Можжевельник (от греческого *juniperus* — «сосна») относится к семейству сосновых и чаще встречается в горных районах. Подробные сведения о ботаническом описании *Juniperus L.*, их морфологических и физиологических характеристиках, экологических требованиях и представителях, распространенных в горах Узбекистана. Представители рода *Juniperus* экологически широко распространены в горных районах, особенно в каменистых и сухих лесах. Обсуждается их роль в экосистеме, приспособляемость к изменениям климата и биogeографические связи. Несколько видов семейства можжевельников встречаются в различных горных хребтах Узбекистана, в том числе такие виды, как *Juniperus seravschanica* и *Juniperus pseudosabina*. Их взаимоотношения в биотопах и между регионами, их разнообразие и значение требуют большого научного внимания. Этот поиск включает новости в области экологии, ботаники и биобезопасности.

Abstract: This scientific work studies various representatives of the *Juniperus L.* genus, distributed in the mountains of Uzbekistan, and their role in the ecosystem. The *Juniperus* (Greek *juniperus* - "pine") genus of plants mainly belongs to the pine family and is more common in mountainous regions. Detailed information is provided on the botanical description of the *Juniperus L.* genus, their morphological and physiological characteristics, ecological requirements, and representatives distributed in the mountains of Uzbekistan. Representatives of the *Juniperus* genus are ecologically widespread in mountainous regions, especially in rocky and arid forests. Their role in the ecosystem, adaptation to climate change, and biogeographical relationships are discussed. Several species of the *Juniperus* genus are found in various mountain ranges of Uzbekistan, including species such as *Juniperus seravschanica* and *Juniperus pseudosabina*. Their interactions, diversity, and importance

within biotopes and across regions require significant scientific attention. This research includes innovations in the fields of ecology, botany, and biosecurity.

Kalit so'zlar: Juniperus, O'zbekiston tog'lari, botanik tavsif, ekologiya, turkum, tog'li hududlar, morfologiya, iqlim o'zgarishi.

Ключевые слова: Можжевельник, горы Узбекистана, ботаническое описание, экология, род, горные районы, морфология, изменение климата.

Keywords: Juniperus, mountains of Uzbekistan, botanical description, ecology, genus, mountainous regions, morphology, climate change

Kirish

Juniperus turkumi — bu evergreen (doim yashil) o'simlik bo'lib, uning yaproqlari butun yil davomida yashil rangda qoladi. Odatda bu daraxtlar yuqori, balandligi 4-6 metrga yetadigan, lekin ba'zi holatlarda 10 metrga qadar bo'lishi mumkin. Ular asosan buta shaklida yoki kichik daraxtlar shaklida bo'ladi.

Uning qattiq va o'simlik shaklidagi o'ziga xos xususiyatlari, yuqori qishloq yoki quruq hududlarda omon qolish imkoniyatini beradi. Juniperus turkumi, o'zining toshli va qurug'oq yerlarida o'sishga moslashgan. U yaxshi drenajlangan va qurug'oq muhitni afzal ko'radi, shuning uchun u toshli tog'larda yoki pasttekisliklarda o'sishi mumkin. O'simlikning ildiz tizimi chuqur bo'lib, u yerning qurig'och va qattiq sharoitida ham oziq moddalarni olish uchun keng tarqaladi.

Juniperus turkumi mevalari kichik, ko'k rangda bo'lib, o'rtacha 6-10 millimetr uzunlikda bo'ladi. Ular nafaqat ekotizimda muhim o'rin tutadi, balki o'simliklarning o'ziga xos biologik xususiyatlari tufayli yovvoyi hayvonlar tomonidan ham iste'mol qilinadi.

Mevalari an'anaviy ravishda dorivor maqsadlarda ishlatiladi. Ular antiseptik, yallig'lanishga qarshi va diuretik xususiyatlarga ega deb hisoblanadi. Ba'zi joylarda ularni turli infuziyalar yoki choylar sifatida ishlatishadi.

Juniperus L. turkumi o'simliklar dunyosining qimmatli vakillari sifatida, asosan tog'li va qurg'oqchil mintaqalarda keng tarqalgan. O'zbekistonning tog'li hududlarida ham Juniperus turkumining ko'plab vakillari mavjud bo'lib, ular ekosistemalar uchun ahamiyatli hisoblanadi. Ushbu ishda Juniperus turkumining o'ziga xos xususiyatlari, ular tomonidan yer yuzasida yaratilgan mikroklimat va ularning ekologik roli o'rganiladi.

Juniperus turkumi o'simliklari asosan qarag'aylar oilasiga mansub bo'lib, ular ig'vo (konus shaklidagi o'simliklar), yirik yashil barglar, ozgina kiritilgan qonli mevalari bilan ajralib turadi. Juniperus turkumining turlari O'rta Osiyo, jumladan, O'zbekistonda ham keng tarqalgan bo'lib, ular yuqori tog'lar, qoyali yotqizmalarda va o'rmonlardagi qurg'oqchil mintaqalarda o'sadi. O'simliklar, shuningdek, biologik xilma-xilligi, morfologik va ekologik o'zgarishlarga moslashuvchanligi bilan ham ajralib turadi.

Juniperus turkumi o'simliklari ko'plab xalqlarda xalq tabobatida ishlatilgan. Ayniqsa, uning mevalaridan dorivor preparatlar tayyorlash uchun foydalanilgan.

O'simlikning yog'li ekstraktlari ko'plab dorivor preparatlar tayyorlashda, masalan, buyrak va siydik chiqarish tizimi bilan bog'liq kasalliklarni davolashda qo'llaniladi.

Juniperus L. turkumi o'simliklarining O'zbekiston tog'laridagi vakillari ekologik jihatdan muhim ahamiyatga ega. Ularning ekologik roli va iqlim sharoitlariga moslashuvi, shuningdek, tog'li hududlarda biologik xilma-xillikni saqlashdagi o'rni to'g'risida ilmiy tasavvur oshirilmoqda. Bu o'simliklarning o'sish sharoitlari, ekologik ehtiyojlari va turli biotoplardagi

roli nafaqat botanika, balki tabiatni muhofaza qilish sohasida ham ahamiyatlidir. Juniperus turkumining O'zbekistondagi vakillarini chuqurroq o'rganish, ekologik va biogeografik o'zaro aloqalarni aniqlash, shuningdek, iqlim o'zgarishlariga qanday moslashayotganligini tushunish uchun muhim ilmiy tadqiqotlar zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Iskandarov, A. A. (2012). O'rmon ekosistemalari va ularning ekologik roli. Tashkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Akramov, M. Sh., & Tashkentov, A. B. (2005). O'rta Osiyo o'simliklari: Botanika, ekologiya va tabiatni muhofaza qilish. Toshkent: Toshkent universiteti nashriyoti.
3. Kasyanova, L. I., & Sherbakov, A. G. (2000). Juniperus L. turkumi o'simliklarining ekologiyasi va morfologiyasi. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi.
4. Shoyadov, Z. A. (2008). O'rmon va tog'li o'simliklar. Faoliyat va xususiyatlari. Tashkent:
5. Begaliyeva D. R. (2024). "Ildiz morfologiyasining o'ziga xosligi". Kanada " E-Conference Series".